

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Меренича Михайла Святославовича «Парадигма доступу до правосуддя: конституційно-правовий аспект» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

15 квітня 2025 року

1. Виконання освітньо-наукової програми

Здобувач ступеня доктора філософії, аспірант 4 року заочної форми навчання (надалі – Аспірант) Меренич Михайло Святославович у повному обсязі виконав індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми аспірантури ДВНЗ «Ужгородський національний університет», що повністю відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеню доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами).

Меренич Михайло Святославович у процесі проходження освітньо-наукової програми набув глибоких фундаментальних знань за спеціальністю, в повній мірі опанував визначений програмою обсяг загальнонаукових навичок та компетентностей, необхідних для проведення цілісного та аргументованого наукового дослідження.

Аспірант повністю оволодів комплексом ключових дослідницьких умінь і навичок, зокрема щодо планування та розробки дизайну дослідження, організації його етапів відповідно до визначених цілей і завдань, а також ефективного застосування методологічного інструментарію. Він впевнено використовує сучасні методи й технології, включаючи комп'ютерно-інформаційні засоби, для збору, структурування, аналізу та синтезу даних, перевірки їх достовірності, систематизації та класифікації отриманих результатів. Крім того, Михайлом Святославовичем засвоєно необхідні мовні компетентності, що дозволяють йому ґрунтовно аналізувати іноземні наукові джерела, здійснювати якісно-кількісний

аналіз отриманої інформації та формалізувати її у відповідності до вимог наукової діяльності.

2. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми)

Індивідуальний план наукової роботи Аспіранта Меренича Михайла Святославовича затверджений рішенням вченої ради юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (протокол № 3 від 21.09.2022 року).

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Ступник Ярослав Валерійович.

Термін виконання роботи: 2021-2025 роки.

Аспірант Меренич Михайло Святославович послідовно виконав усі розділи затвердженого індивідуального плану наукової роботи у чітко встановлені терміни, що було підтверджено результатами обговорення відповідних проміжних, піврічних та річних звітів на засіданнях кафедри та Вченої ради юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Дослідження проведені Аспірантом у чітко визначені терміни згідно затвердженого плану та графіку, в повному обсязі і у відповідності до основних стандартів та норм із застосуванням сучасних комп'ютерно-інформаційних підходів для статистичного аналізу даних.

3. Актуальність теми дослідження

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що право на доступ до правосуддя є фундаментальним принципом правової системи і основою демократичного суспільства. В умовах сучасних соціально-економічних та технологічних змін виникають нові виклики для ефективного забезпечення цього права. Сучасні тенденції, зокрема розвиток цифрових технологій, глобалізація та інтеграція до міжнародних правових структур, вимагають переосмислення підходів до організації доступу до правосуддя, а також оновлення існуючих

правових механізмів. Серед основних проблем, які потребують вирішення, є обмеження в доступі до судових органів для окремих категорій громадян, зокрема для соціально вразливих груп населення. Це може бути пов'язано як з економічними бар'єрами, так і з фізичними або соціальними перешкодами, що ускладнюють реальне здійснення права на правосуддя. Врахування цих факторів є важливим для створення доступної та ефективної системи правосуддя, яка б забезпечила рівність перед законом для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального чи матеріального становища. Таким чином, дослідження питання доступу до правосуддя є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволяє не лише визначити основні проблеми в цій сфері, але й розробити пропозиції щодо їх усунення. Це сприятиме удосконаленню правової системи та забезпеченню реального доступу до суду для кожного громадянина, що в свою чергу зміцнить правовий порядок і сприятиме подальшому розвитку правової держави в Україні.

Таким чином, тема дослідження має важливе теоретичне та практичне значення, сприяє розвитку науки конституційного права та може бути використана для вдосконалення та забезпечення національної безпеки в Україні.

4. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «Конституційно-правове будівництво в умовах надзвичайних правових режимів: пошуки оптимальних моделей», номер державної реєстрації 01231U104048 (дисертант був виконавцем окремих фрагментів програми).

Формулювання наукового завдання (проблеми), нове розв'язання якого отримано в дисертації: дослідити змістовне та функціональне наповнення терміну «правосуддя», розкрити складові елементи права на доступ до правосуддя, проаналізувати парадигму правової стратифікації та визначити її вплив на рівень доступу до правосуддя, розглянути функціональне спрямування правової стратифікації, дослідити генезис права на доступ до правосуддя, проаналізувати принцип рівності у кореляції з правом на доступ до правосуддя, проаналізувати міжнародно-правові та регіональні акти, а також

вітчизняну та зарубіжну судову практики, що регламентують гарантії та механізми забезпечення рівного доступу до правосуддя, розкрити особливості вітчизняного законодавства та зарубіжних правових систем щодо реалізації безперешкодного доступу до правосуддя, дослідити засадничі (принципові) засади права на доступ до правосуддя, проаналізувати модель «формально-інклюзивного правосуддя» як сучасного стану розвитку та утвердження права на доступ до правосуддя, дослідити роль стигматизації як механізму соціального відхилення, що обмежує доступ до правосуддя для окремих категорій осіб або груп, сформулювати цілісну модель безбар'єрного доступу до правосуддя, розкрити сутність особливих правових режимів а також векторність їх впливу на реалізацію права на доступ до правосуддя в умовах національного та зарубіжного досвідів.

5. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна в межах дисертації визначається тим, що в ній:

вперше:

- запропоновано розгляд генезису права на доступ до правосуддя крізь призму основних стратифікаційних груп: I стратифікаційна група – *Елітарно-кастове правосуддя* (Стародавній світ та Античність (3000 р. до н.е. - V ст. н. е.)); II стратифікаційна група – *Станово-феодальне правосуддя* (Середньовіччя (V–XV ст.)); III стратифікаційна група – *Цензове правосуддя* (Новий час (XV–XIX ст.)); IV стратифікаційна група – *Формально-інклюзивне правосуддя* (Новітній час (XX–XXI ст.));

- встановлено, одним із ключових елементів обмеженості в доступі до правосуддя служить стигматизація, що виступає своєрідним механізмом соціального відхилення окремих категорій осіб або груп, позбавляючи їх реальної можливості звернутися до суду для захисту своїх прав та законних інтересів. Виокремлено чотири блоки, що відображають ключові бар'єри у реалізації права на доступ до правосуддя крізь призму стигматизації: *інституційна дискримінація; процесуальна нерівність; самотигматизація; формальна інклюзивність;*

- розроблено цілісну *модель безбар'єрного доступу до правосуддя*, яка охоплює такі детермінанти: правову адаптацію, правове просвітництво, правову допомогу;

- запропоновано *закріпити інститут параюристів (громадських радників) на законодавчому рівні*, внівши відповідні зміни до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», зокрема: у Статті 1 Визначення термінів – *ввести визначення «параюрист»* – Параюрист (громадський радник) — це особа, яка не має юридичної освіти, але має базову правову підготовку, здійснює правопросвітницьку діяльність, надає первинну правничу допомогу у формі правової інформації, консультування та сприяння у доступі до органів правосуддя, діє на підставі спеціального сертифікату та співпрацює з уповноваженими органами або установами, що забезпечують реалізацію права на безоплатну правничу допомогу); у Статті 9 Суб'єкти надання безоплатної первинної правничої допомоги – *розширити перелік суб'єктів, що надають первинну правничу допомогу* включивши до такого параюристів (громадських радників);

удосконалено:

- *концептуалізацію терміну «правосуддя»*. Резюмовано, правосуддя не зводиться лише до функціонування судової влади, а виступає багатограним явищем, що охоплює широкий спектр інституційних, процедурних і соціальних механізмів забезпечення справедливості, включаючи альтернативне вирішення спорів, адміністративні процедури та активну участь громадян у реалізації своїх прав. Висунуто підхід щодо розгляду терміну «правосуддя» крізь призму двох основоположних підходів: *правосуддя в науково-теоретичному підході (широкому), правосуддя в конституційно-правовому підході (вузькому)*;

- ідею, щодо розгляду права на доступ до правосуддя у двох основних векторах – *вузькому та широкому*, що здійснено з урахуванням наукових підходів до тлумачення права на доступ до правосуддя, а також багатогранності, структурної складності та системної природи інституту правосуддя;

- підхід, щодо розгляду сучасного стану розвитку та утвердження права на доступ до правосуддя у розрізі «*формально-інклюзивного правосуддя*», що пояснюється впливом двох важливих факторів: існуванням правових гарантій без реальних механізмів їхньої реалізації, соціально-економічними та адміністративними бар'єрами;

- *ідею, щодо розгляду права на доступ до правосуддя крізь призму наступних принципів:* принципу диференційованої рівності; принципу правової гарантованості; принципу функціональної ефективності; принципу фінансової доступності; принципу територіальної доступності; принципу процесуальної справедливості та неупередженості; принципу розумності строків; принципу цифрової інклюзивності; принципу інституційної автономії та незалежності; принципу інформаційної транспарентності; принципу соціальної чутливості; принципу адаптивності; принципу узгодженості з міжнародними стандартами; принципу правового просвітництва та правової обізнаності;

набули подальшого розвитку:

- аналіз прав вразливих груп в аспекті гарантування рівного доступу до правосуддя;
- сфера впливу цифрової революції на систему правосуддя;
- проблематика забезпечення доступу до правосуддя в умовах надзвичайних правових режимів.

6. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені в дисертації Меренича Михайла Святославовича, є достовірними та обґрунтованими, що забезпечується достатньою кількістю опублікованих праць та високим науково-методичним рівнем досліджень з використанням комплексу методів наукового пізнання, а саме: загально-теоретичних методів (аналізу та синтезу, абстрагування та узагальнення тощо) та спеціально наукових методів пізнання (порівняльно-правового, діалектичного, логічного, логіко-історичного, історико-гносеологічного, системного, статистичного, методу аналітичного тлумачення правових норм, конкретно-соціологічного тощо).

7. Наукове та практичне значення дисертаційної роботи

Теоретичне значення одержаних результатів розкривається через вирішення комплексного завдання конституційно-правового забезпечення доступу до правосуддя. Дослідження сприяє розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання цієї сфери, враховуючи сучасні соціальні, економічні, технологічні та міжнародно-правові виклики, що дозволяє формулювати ефективні механізми, які забезпечують рівний доступ до правосуддя для всіх категорій громадян, зокрема для вразливих груп населення, і сприяє розвитку правової системи в умовах змін у соціумі та глобальних тенденціях.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення та практичні рекомендації, викладені в дисертаційному дослідженні, можуть бути застосовані в правотворчій діяльності для вдосконалення законодавства, що регулює доступ до правосуддя, що забезпечить більш ефективний захист прав громадян у процесі судового розгляду, а також сприятиме розвитку конституційного та адміністративного права, а також у навчальному процесі, зокрема викладені у дисертації пропозиції та висновки можуть бути використані:

- *науковій роботі* – під час дослідження конституційно-правових засад доступу до правосуддя, аналізу феномену правової стратифікації, формально-інклюзивної моделі правосуддя, а також розроблення пропозицій щодо удосконалення національного законодавства з метою подолання правових і соціальних бар'єрів у реалізації цього права;

- *навчальному процесі* – під час підготовки навчально-методичних комплексів, робочих програм, підручників та посібників (чи їх окремих розділів) конституційного права, порівняльного правознавства, а також під час викладання навчальних дисциплін: «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Актуальні питання прав людини», «Актуальні проблеми конституційного права та процесу», «Захист прав людини в Європейському суді з прав людини» та інших суміжних курсів.

- *правотворчій діяльності* – сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані під час підготовки проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення конституційно-правових засад доступу до правосуддя, зокрема в контексті функціонування судової системи в умовах надзвичайних правових режимів, подолання правових і соціальних бар'єрів, а також забезпечення інклюзивності правосуддя.

8. Оцінка мови та стилю

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

9. Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації

Дисертація Меренича М.С. «Парадигма доступу до правосуддя: конституційно-правовий аспект» є завершеним і самостійним науковим дослідженням, результати якого мають вагомое теоретичне та практичне значення для подальших досліджень особливостей доступу до правосуддя в Україні та зарубіжних країнах.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що поділяються на шість підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 246 сторінок, з них основного тексту – 195 сторінок. Список використаних джерел – 305 найменувань.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту

Дисертація повністю відповідає паспорту спеціальності 08 галузі знань «Право» за спеціальністю 081 «Право».

11. Зауваження та рекомендації

В ході написання дисертаційної роботи Аспірантом було враховано абсолютно усі зауваження та рекомендації надані науково-педагогічними працівниками кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» в процесі попередніх

обговорень роботи під час проміжних, піврічних та річних звітів Аспіранта на засіданнях кафедри. Відмічені зауваження та побажання носять суто рекомендаційно-консультативний характер і в жодній мірі не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а також не зменшують рівнів її наукової новизни та практичної значимості, і відтак не є перешкодою для її подання в разову спеціалізовану вчену раду для офіційного захисту.

12. Відповідність дисертації вимогам, передбаченим Наказом Міністерства освіти і Науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами та доповненнями)

Дисертаційна робота Меренича Михайла Святославовича на тему: «Парадигма доступу до правосуддя: конституційно-правовий аспект» повністю відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і Науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами та доповненнями).

13. Кількість наукових публікацій, повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих співавторами та зарахованих за темою дисертації.

Основні наукові результати дисертаційної роботи висвітлені у публікаціях та розкривають її основний зміст. Основні положення дисертації, які є особистим доробком автора, викладено у 6 наукових працях, з яких: 3 статті – у наукових фахових виданнях України та 3 праці апробаційного характеру.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Меренич М.С. Поняття та зміст права на доступ до правосуддя в контексті конституційного права. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 11 (29). С. 607-617.
2. Меренич М.С. Феномен правової стратифікації та доступ до правосуддя в добу стародавнього світу та Античності. *Успіхи і досягнення в науці*. 2024. №9 (9). С. 246-254.

3. Меренич М.С. Електронне судочинство як інструмент розширення доступу до правосуддя. *Наукові перспективи*. 2024. № 11(53). С. 979-987.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Меренич М.С. Проблеми доступу до правосуддя в умовах воєнного стану: виклики конституційного права. *Виконання конституційних обов'язків в умовах війни: сучасна українська практика та міжнародний досвід*: матеріали Міжнар. прав. шк., 14 бер. 2023 р. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023. С. 38-40.

5. Меренич М.С. Складові елементи права на доступ до правосуддя: конституційно-правовий аналіз. *Функціонування інституту власності в умовах війни: міжнародний досвід та українські реалії*: матеріали Міжнар. прав. шк., 31 жовт. 2024 р. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024. С. 76-78.

6. Меренич М.С. Стигматизація як чинник обмеження доступу до правосуддя: правовий і соціальний вимір. *Особливості здобуття освітнього ступеня бакалавра в умовах війни: досвід України*: матеріали Міжнар. прав. шк., 29 листоп. 2024 р. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024. С. 15-17.

14. Результати перевірки роботи на академічний плагіат

Перевірка дисертаційної роботи проводилася сертифікованою програмою StrikePlagiarism. У ході перевірки дисертації запозичень матеріалу без посилання на відповідне джерело не виявлено. Виявлені за допомогою програми StrikePlagiarism текстові співпадіння (цитування) мають посилання на відповідні першоджерела, внесені до списку використаної літератури. Запозичення (співпадіння) в тексті не мають ознак плагіату. Подані до захисту наукові матеріали є власним напрацюванням Аспіранта, текст дисертації є оригінальним. Робота визнається самостійною та рекомендується бути допущеною до захисту.

Положення дисертації апробовано на засіданні кафедри конституційного права та порівняльного правознавства (протокол № 9 від 15.04.2025 р.). За

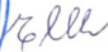
результатами засідання ухвалено затвердити позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертації та рекомендувати до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді дисертаційну роботу Меренича Михайла Святославовича на тему: «Парадигма доступу до правосуддя: конституційно-правовий аспект» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Головуючий на засіданні
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
конституційного права
та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «УжНУ»

Юрій БИСАГА

Підпис д.ю.н., проф. Ю.М. Бисаги
засвідчую
Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Олена МЕЛЬНИК